

1

Den stedbundne sammenhæng mellem materiel og immateriel kulturarv

Af **Peter Christensen Teilmann** og **Julie Friis**

Teatermuseet i Hofteatret er i gang med en omfattende restaurering, og når museet genåbner er det med et særligt blik for formidlingen af sammenhængen mellem den materielle og immaterielle kulturarv på stedet.

Samspillet mellem den materielle og den immaterielle kulturarv er åbenbar i et unikt historisk teaterhus som Teatermuseet i Hofteatret på Slotsholmen i København. Men samspillet gælder også for det vi skal og gør som museum for dansk teaterhistorie og -kultur, og derfor arbejder vi for at beskytte, bevare, udvikle og formidle det.

Teatermuseet i Hofteatret og den immaterielle kulturarv

Teatermuseet i Hofteatret på Christiansborg ridebane er et mere end 250 år gammelt sted, som ikke findes magen til, og hvor den materielle kulturarv er levende tilstede og stråler ud af væggene. Men samtidigt er også den immaterielle kulturarv, stedets ånd og skjulte

2

3

1 Teatermaler David Drachmanns nye scenografi til Hofteatrets scene. Foto: Tine Bek.

2 Historisk tapet, der er dukket op under restaureringen. Foto: Tine Bek.

3 Farveafdækning, der er dukket op under restaureringen. Foto: Tine Bek.

historie, markant og mærkbar. Hofteatret emmer af et kvart årtusindes kulturliv – maskerader, teater, operaer, ballettræning, hoffets intriger, politisk spilfægtteri i korridorer og loger – vekslede med årtier i hengemt stilhed og siden 1980'erne i stigende grad alskens kulturliv: teater, koncerter, debatter, tv-shows, litteraturaftener, private selskaber, royale fester, bryllupper og meget mere, foruden et hav af skiftende udstillinger om især nyere tids teaterkultur, ofte den slags som ellers ville være forsvundet ud i glemslen igen.

Ligesom stedet, Hofteatret, er blevet brugt og forandret løbende over tid for at kunne udvikle sig, sådan skal det nu restaureres og beskyttes for at stedets ånd, dets immaterielle kulturværdi, fortsat kan bevares og udvikles gennem brug og praksis. Den immaterielle kulturarv forbindes ofte med sociale handlinger, kundskaber og færdigheder, der ikke nødvendigvis er bundet til objekter, steder og events – men jo godt kan være det. Men immateriel kulturarv er også mere abstrakte forhold som sansede fænomener, som fx lyde og lugte, som oplevelsen af en teaterforestilling eller af et specifikt kulturhistorisk ladet rum som netop Hofteatret, hvor tidens tand har gnavet i interiørerne

og fyldt stedet med patina – det stille forfald i overfladen, der øger skønheden.

Med andre ord: I Teatermuseet i Hofteatret formidler vi den stedbundne sammenhæng mellem materiel og immateriel kulturarv, mellem det fysiske rum og det mentale rum, som omfatter både Hofteatret og teaterkunsten. Det der er nok så u håndgribeligt, men mærkbart, lægger sig om en som en stemning, når man står i salen – om man er besøgende eller ansat. Det er denne immaterielle grundværdi eller kulturarv ved såvel Hofteatret som teaterkulturen, som det er vores ambition at beskytte og bevare – ved at udvikle formidlingen af begge.

Teatrets bygningshistoriske kulturarv

En lang række teatre rundt om i Danmark har det særlige privilegium, at de bor, arbejder og producerer ny scenekunst i historiske og ofte fredede bygninger. Men teaterbygningernes egne historier er sjældent i sig selv gjort til genstand for formidling og teatrene har ikke til opgave at fortælle om og formidle de teaterhistorier og kulturhistorier, der er gemt i deres bygninger og interiører.

Anderledes er det med Teatermuseet i Hofteatret. Vi er ikke et producerende teater, men et museum for teaterkultur i et historisk teaterum, som er vores vigtigste 'genstand', både hvad angår bevaring og formidling. Det giver os nogle særlige muligheder for at udvikle de immaterielle kulturværdier i såvel Hofteatret som i forhold til teatret som kunstart og kulturhistorie. Det er præcis det, som det store pågående projekt, hvor Hofteatret bliver restaureret og formidlingen fornyet, skal give nye svar på. Lad os give et par eksempler på, hvordan vi vil gøre det, når vi åbner igen. Først Hofteatret som historisk bygning og teaterum, dernæst teatret som kunstart og kulturhistorie.

Den fortællende restaurering

Hofteatrets bygningsinteriører kan kun i meget begrænset omfang udvides eller moderniseres. Der kan – og skal – ikke ændres på det oprindelige bygningsværk, det historiske teaters interiører, nicher og smalle gange mv. Det giver tilsvarende begrænsede muligheder for at udvide formidlingen, både af museets samlinger og af de utallige begivenheder, der har udspillet sig i disse interiører.

Derfor bygger hele projektet på det, vi har kaldt den 'fortællende' restaurering. Det drejer sig ikke om at bringe interiørerne tilbage til et givet samlet bygningshistorisk eller arkitektonisk niveau, sådan som det fx så ud, da det åbnede i 1767. Derimod restaureres der, så man endnu tydeligere fornemmer sporene af det liv, der har fyldt Hofteatret gennem mere end 250 år, fra enevælde til demokrati.

For eksempel hænger der oppe under loftet på scenen en frontispice, som er det frontstykke der hang på facaden af det første kongelige teater fra 1774-1874. Frontispicen er nu blevet restaureret således, at dens slid og ælde over tid, først 100 år udendørs, siden snart halvandet hundrede år indendørs, dens patina træder tydeligere frem.

4

OM TEATERMUSEET I HOFTEATRET

Hofteatret blev i 1767 bygget ind i det første Christiansborg Slotskompleks fra 1730'erne, som dengang rummede den enevældige konges rustkammer og nedenunder lå De Kongelige Stalde, hvor de ligger den dag i dag. Hofteatret blev lukket på grund af brandfare i 1881 og genåbnede først i 1922, da Teatermuseet flyttede ind.

Teatermuseet i Hofteatret er i dag et specialmuseum for teaterkunst og -kultur, placeret i et i dansk sammenhæng unikt historisk teaterum med en aktiv scene for teater, koncerter, oplæsninger osv. Vi rummer således fire hovedaktiviteter i ét:

→ den kultur- og bygningshistoriske fortælling om Hofteatret som institution gennem mere end 250 år

→ teaterhistorisk museumsformidling
→ den levende kunstudfoldelse fra scenen
→ et kulturelt mødested

Teatermuseet i Hofteatret er blot ét af mere end 120 historiske teatre i Europa, men faktisk det eneste, hvor alle disse aktiviteter er udfoldet i samme hus. I øjeblikket er Hofteatret lukket og i gang med en større renovering, hvor de historiske interiører bliver restaureret og de forældede installationer og faciliteter fornyet. Et nyt ankomstområde etableres i stedet for den gamle publikumstrappe fra midten af 1850'erne og museets udstillings- og formidlingsaktiviteter og arrangementsvirksomhed styrkes markant. Hofteatret forventer at genåbne i 2024. www.hofteatret.dk.

Et andet eksempel er rammen om forscenen, det såkaldte proscenium, hvor man finder en mængde signaturer eller autografer, som skuespillere har ridset ind i træværket i 1800-tallet. Med restaureringen både sikres og trækkes signaturerne tydeligere frem, så den fremtidige besøgende kan se dem.

En anden variant af den fortællende restaurering er bestræbelsen på at reetablere oplevelsen af og stemningen i et historisk scenerum, sådan som det så ud i 1700-tallet i barokteatrets storhedstid. Den oprindelige scenografi med kulisser, bagtæppe med mere gik tabt, da Hofteatret blev lukket i 1881 på grund af brandfare. Derfor bygger vi kulisser og scenografi op, som (gen)skaber oplevelsen af det tidstypiske barokteaters materialer og virkning. Det vil sige malede kulisser, som skaber illusionen af perspektiv og store afstande på scenen. Scenografien males og produceres af teatermaler David Drachmann og forestiller et tidstypisk bytorv anno 1720'erne med borgerlige huse på den ene kullissesejde og adelige huse på den anden.

På lydsporet af teatrets historier

Udover Hofteatrets fysiske interiør er museets genstandsområde og virkefelt scenekunsten som sådan. Men hvad har den levende og flygtige teaterkunst at gøre på den principielt mest kulturbevarende institutionsform af alle: museet? Og hvad kan museet sige om teatret?

Teatret er den måske mest flygtige af de klassiske kunstarter: ikke to iscenesættelser af samme dramatiske værk er ens. Ikke to opførelser af samme iscenesættelse er helt ens. Teatret er en levende kunstart, der som oftest kun kan vises i dets afledte former på et museum og repræsenteres typisk med materielle ting: rekvisitter, kostumer, scenografi mm. Materialerne er fyldt med fortællinger og bidrager med historisk atmosfære, og derfor er æstetikken af det udstillingsdesign, disse materialer placeres i, så vigtig. Og det tager en af Danmarks fineste udstillingsdesignere, JAC Studios, sig af.

Men alt det immaterielle man ser, hører, føler og oplever gennem spillet, forsøger vi at formidle på flere måder, når vi genåbner – her blot to eksempler: På hofteatret.dk og alle relevante podcasttjenester lancerer vi en ny podcastserie med titlen *Bag scenen*. Her høres fortællinger og erindringer fra teatrets verden af den slags, der ikke står skrevet nogen steder – og ellers ville forsvinde med de mennesker, som fortæller.

Oppe i balkonlogerne vil man i fremtiden kunne komme på lydsporet af Hofteatrets egen teaterhistorie i form af otte helt enestående, såkaldt binaurale – altså tredimensionelle – lydfortællinger om personer og hændelser, optaget præcis hvor de fandt sted med

5

"Teatret er den måske mest flygtige af de klassiske kunstarter: ikke to iscenesættelser af samme dramatiske værk er ens."

musikere, skuespillere, sangere, historiske personer og publikum. Historierne høres altså præcis dér, hvor de ikke mere kan ses.

For fremtiden

Vi står i Teatermuseet i Hofteatret med en enestående udfordring: At vi i ét og samme greb skal bevare og udvikle formidlingen af sporene efter en materiel kulturarv, der er såvel et fysisk sted som en kunstart. Men hverken stedet eller teaterkunsten kan reduceres til blot materiel kulturarv, begge dele hænger uløseligt sammen med immaterielle værdier. Derfor er det vigtigt for os at bevare og formidle begge dele på en måde, så de lever og kan sanses ved et besøg i Hofteatret. Vi vil gøre oplevelsen mindeværdig og mærkbar for besøgende her og nu, så det bliver relevant for fremtiden. Immateriel arv bevares ved, at man skaber rammerne for, at den kan opleves, og derved arbejder vi som alle andre museer for at gøre historien relevant.

Peter Christensen Teilmann er direktør og **Julie Friis** er projektkoordinator og udviklingsmedarbejder på Teatermuseet i Hofteatret.

4 Prosceniet, som er rammen om forscenen. Går man helt tæt på vil man opdage de mange autografer, som skuespillere har påført i 1800-tallet. Foto: Tine Bek.

5 Frontispicen fra facaden på det første kongelige teater fra 1774-1874. Foto: Sali Cengiz.